

ירושלים – "ירושלמי", מס' 11

הרבע הראשון של המאה הי"ג

ר' יוסף איש ירושלים.¹

1 ראה לעיל, הערך "ירושלים", מס, 42.

ירושלים – "ירושלמי", מס' 12

בין שנת 1220, בקירוב, ובין שנת 1291

תנחום הירושלמי בן הרב ר' יוסף ז' (כר) צ' (דיק) (לברכה).¹

ספרות: I. Goldziher, Studien über Tanchum Jeruschalmi, Leipzig 1870; S. Poznanski, Tanchum Jeruschalmi et commentaire sur le livre de Jonas, REJ, XL (1901), pp. 129–153; XLI (1901), pp. 45–61; W. Bacher, Aus dem Wörterbuche Tanchum Jeruschalmi's, Strassburg 1903 ובסוריה, א, עמ' 142–163; ב' טולידאנו, "ר' תנחום הירושלמי", סיני, מב (תשי"ח), עמ' שלט-שנה; הנ"ל (מהדיר), ספר אלמרשד אלכאפי ("המדריך המספיק") לר' תנחום בן יוסף ירושלמי, תל-אביב תשכ"א, מבוא; ה' שי, "אלמרשד אלכאפי לר' תנחום הירושלמי", חיבור לשם קבלת התואר דוקטור של האוניברסיטה העברית בירושלים, תשל"ו; הנ"ל, "ר' תנחום הירושלמי הפרשן והמילונאי בן המאה הי"ג", פרקים, עמ' 185–196; הנ"ל, "פירוש של תנחום הירושלמי למקרא בהשוואה למילון למשנה-תורה ע"פ דף שנמצא מפירושו לתהלים (כתוב בכתב יד)", מחקרי לשון מוגשים לזאב בן-חיים בהגיעו לשיבה, ירושלים תשמ"ג, עמ' 529–555; הנ"ל, פירוש תנחום בן יוסף הירושלמי לתרי-עשר, ירושלים תשנ"א, מבוא, עמ' יא-סג.

1 בלשון ומפרש מקרא, אביו של המשורר יוסף הירושלמי; ראה עליו להלן, מס' 13. אמנם לא ברור אם נולד בירושלים או נולד למשפחה ממוצא ירושלמי, אך תאריך לידתו המשוער חל בתקופה שבה התקיימה קהילה יהודית בירושלים, שלא כבזמן לידת בנו. אזכורים תכופים של מנהגי "אלשאים" בחיבוריו מאפשרים להניח, שחי בסביבות ארץ-ישראל תקופה מחייו, ואולי אף גדל בה. ראה: טולידאנו, תשי"ח, עמ' שמבשמג; והשווה: המדור "מקומות קדושים", הערך "מירון", מס' 11. על מקום ותאריך מותו – קאהיר, כ"א בתמוז ה'י"א/ 20 ביוני 1291 – נודע מכותרת לקינה שכתב בנו אחרי נפילת עכו (וראה להלן, הערך "עכו", מס' 72). על תולדות המחקר ורשימת חיבוריו הנדפסים ראה: אשתור, עמ' 145–146; שי, תשל"ו, עמ' ח-ד.

ירושלים – "ירושלמי", מס' 13

בין שנת 1262 לראשית המאה הי"ד

יוסף בן תנחום הירושלמי.¹

ספרות: ח' בראדי, מטמוני מסתרים, קראקוב תרנ"ד, עמ' 17–19 = קבץ על יד, סידרה ישנה, ט (תרנ"ג) (וראה להלן, הערך "עכו", מס' 57–58); ח' שירמן, "קינות על הגזרות בארץ ישראל, אפריקה ספרד, אשכנז וצרפת" [קינה על כיבוש עכו, 1291, קובץ על יד, סידרה חדשה, ג (ג), ירושלים ת"ש, עמ' סב-סד (וראה להלן, הערך "עכו", מס' 74–75; הנ"ל, שירים חדשים מן הגניזה, ירושלים תשכ"ו, עמ' 136–138 ו-401–407; אשתור, תולדות היהודים במצרים ובסוריה, א, עמ' 163–166; ש"מ שטרן, תרביץ, יח (תשי"ז), עמ' 184–186; מאן, טקסטים ומחקרים, א, עמ' 435–445; ח' שיינין, "לקט שכחה מגנוי רוסייה", הגות עברית בברית המועצות, ירושלים תשל"ו, עמ' 99–110. וראה עוד לעיל, הערך "חברון", מס' 13; להלן, מס' 14.

1 משורר עברי שחי רוב ימיו במצרים, בנו של תנחום הירושלמי (וראה עליו לעיל, מס' 12). על-פי עדותו היה בן חמש-עשרה שנה בשנת ה'לי"ז/ 1277, שעה שחיבר את "ספר ערוגות הבשמים". הוא נולד אפוא בשנת 1262. קשה להניח שנולד בירושלים, שכן על-פי דברי הרמב"ן באיגרתו נטשו יהודי ירושלים את העיר בהתקרב מסע המלחמה המונגולי בשנת 1260 לארץ-ישראל. הידיעה הראשונה על יהודים בירושלים לאחר הכיבוש המונגולי נמסרה על-ידי הרמב"ן בשלהי שנת 1267, ומדבריו ניתן ללמוד, שהיהודים שפגש בעיר חזרו אליה סמוך להגעתו (וראה לעיל, הערך "ירושלים", מס' 66; ושם ספרות). אין להניח, שתנחום הירושלמי נמנה עמם. שירים רבים מן הדיואן של יוסף הירושלמי, שהוקדשו לנגיד ר' דוד נכד הרמב"ם ולבני משפחתו, מאפשרים להניח, שיוסף נתמך על-ידי משפחת מימון והיה קרוב ל"חצר" הנגיד.

ירושלים – "ירושלמי", מס' 14

בין שנת 1262 לראשית המאה הי"ד

וכאתב בהדה אל אביאת אחד שערה! עצרה והו אברהים הירושלמי יצדה ען הגו קום כאן בדא בהגיהם.

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

מקור: כ"י לונדון, הספרייה הבריטית, Or. 2588, דף כג ע"ב.

פורסם: קטלוג מרגליות, ג, עמ' 255.

תרגום

וּכְתַב אִיגְרָת, וּבָהּ בְּתֵי שִׁיר אֱלֹהִים, אֶל אֶחָד מִמְשׁוֹרְרֵי זְמָנֵנוּ, וְהוּא אַבְרָהִים הִירוּשְׁלַמִּי, לְהַנִּיעֵנוּ מִכְּתִיבַת שִׁירֵי-לַעֲגָל עַל אַנְשֵׁים, שֶׁהִתְחִיל לִכְתּוֹב נֶגֶד שִׁירֵי-לַעֲגָל.¹

ספרות: אשתור, היהודים במצרים ובסוריה, א, עמ' 166.

1 כתובת בראש שיר מאת יוסף בן תנחום הירושלמי. ראה עליו לעיל, מס' 13. לפי שעה לא נודע המשורר אברהים הירושלמי.

שנת 1290, בקירוב

ירושלים – "ירושלמי", מס' 15

אליעזר ירושלמי.¹

מקור: כ"י אמסטרדאם, ספריית "עץ חיים", 56, מתוך הספר "זאת חוקת התורה" לאחד מבני הרא"ש.

ספרות: י' תא-שמע, "על כמה ספרים עבריים אבודים מימי הביניים", מחקרים בספרות התלמודית, יום עיון לרגל מלאת שמונים שנה לשאול ליברמן, ירושלים תשמ"ג, עמ' 220–221.

1 הכוונה לר' אליעזר מטרשקון, חכם פרובאנסאלי, רבו של מחבר "זאת חוקת התורה" לאחד מבני הרא"ש; לדעת תא-שמע מחברו הוא ר' יהודה בנו. אין כל ידיעה על עלייתו של אליעזר מטרשקון לארץ, ואזכורו כ"אליעזר ירושלמי" פעם אחת בלבד בחיבור זה הוא יחידאי. חכם זה היה תלמידו של ר' שמואל מאגדי ופעל סביב שנת 1290; ראה עליו דברי ר' יצחק די לאטיש, שהיה קרובו: שערי ציון, מהדורת ש' בובר, פרמישלא תרמ"ה, עמ' 45. ראה עליו לאחרונה: ד' הולצר, רבינו אליעזר מטרשקון פסקים וחליפת שו"ת עם רבותיו בפרובאנס, ירושלים תשמ"א, מבוא. אך ראה הערתו של תא-שמע, שם, עמ' 223–224 ("תוספת בשעת הגהה").

המאה הי"ג(?)

ירושלים – "ירושלמי", מס' 16

אלבאב אלתאמן [פין] וצף כלאל אלשיך יעקב אלמקדסי אעזה אללה תע'.

מקור: כ"י סט. פטרסבורג, הספרייה הלאומית הרוסית, אוסף פירקוביץ השני (מספרו לא ניתן), דף 4 ע"א – ספר צימודים.

פורסם: ח' שיינין, "לקט שכחה מגנני רוסיה", הגות עברית בברית המועצות, ירושלים תשל"ו, עמ' 115.

תרגום

השער השמיני, המתאר את תכונות השיח' יעקב הירושלמי, יחזקוהו האל יתעלה.¹

1 כותרת לאחד השערים של ספר צימודים.

המחצית הראשונה של המאה הי"ד

ירושלים – "ירושלמי", מס' 17

והרב ר' יוסף בן (ב) ר(ב) יוחנן איש ירושלים פירש לי.¹

מקור: מדרשי התורה שחיבר הקדוש אנשלמה אשתרוק זק"ל, מהדורת ש' עפפענשטיין, ברלין תרנ"ט, עמ' 54.

ספרות: שם, מבוא, עמ' XII, הערה 1; S. Krauss, L'emigration de 300 Rabbins en Palestine, REJ, LXXXII (1926), p. 352; קוק, עיונים ומחקרים, ב, עמ' 298–303.

1 קוק מזהה את ר' יוסף עם אביו של ר' מתתיה טריויס, רבה של פאריס באמצע המאה הי"ד, בין השאר על-פי דבריו של יצחק לאטש בקרית ספר: "ובפריש, החכם ר' מתתיה בן כבוד הרב הגדול ר' יוסף בן הרב ר' יוחנן אשכנזי", ראה: נויבאוואר, סדר החכמים, ב, עמ' 241. וראה גם דבריו של ר' יוחנן, בנו של ר' מתתיה הנ"ל, במכתבו לחכמי קטלוניא: "מזרעא דיוסף קאתינא, מורנו הרב זקני נ"ע, אשר ראיתם ושמענתם מעלתו", שו"ת ריב"ש, סימן רסח (וראה להלן, מס' 20, הערה 2). זיהוייו של ברלינר הנזכרים במבואו של עפנשטיין לחיבור אין להם על מה שיסמוכו.

ירושלים – "ירושלמי", מס' 18

אמצע המאה הי"ד

שמואל הלוי בן אברהם אלקדסי.¹

ספרות: מאן, טקסטים ומחקרים, ב, עמ' 142; אשתור, תולדות היהודים במצרים ובסוריה, ב, עמ' 556, מס' 62.

1 האיש הוא מעתיק קראי בן המאה הי"ד. מוצא משפחתו מירושלים, אלא שדומה, שעשה את עיקר ימיו בקאהיר. העתיק את ספר העריות מאת הנשיא שלמה בן דוד, כ"י הרכבי, R 22, שאותו הקדיש ל"מתעסקים בחכמת התורה" [בעדת בני מקרא". בשנת איתרס"ה לשטרות, היא שנת 1354, העתיק את הספר כתאב אל אימא מאת ישר בן חסד התוסטרי, כ"י הרכבי, R 3 (סימני כתבי-היד הם לפי הרשום אצל מאן; מקומם הנוכחי אינו ידוע).

ירושלים – "ירושלמי", מס' 19

בין שנת 1350 לשנת 1359

שמשון בן שמואל איש ירושלים.¹

1 על שמשון בן שמואל איש ירושלים ראה לעיל, הערך "ירושלים", מס' 9596.

ירושלים – "ירושלמי", מס' 20

המחצית-השנייה של המאה הי"ד

בפנינו --- נשבעו¹ ראובן ושמעון ולוי --- על דעת המקום ועל דעת הרבים ועל דעת הרב ר' יוסף ממרשיליאי² ורבי חיים צרפתי אנשי ירושלים.

מקור: שו"ת הר"ן, רומא ש"ה, סימן לח.

ספרות: קוק, עיונים ומחקרים, ב, עמ' 303; ריינר, עלייה לרגל, עמ' 137.

1 פתיחה של "שטר התקשרות" לעלייה לארץ-ישראל של שני תלמידי-חכמים ספרדים, כנראה תלמידי רבנו נסים. הר"ן חי בבארצלונה ונפטר סמוך לשנת 1380. על שטרי התקשרות, ראה לעיל הערך "ירושלים", מס' 72.
2 קוק מציע לזהות את יוסף ממרשיליאי עם ר' יוסף בן יוחנן איש ירושלים הנזכר לעיל, מס' 17, אך אין לדבר הכרע. לפי שעה ר' חיים צרפתי אינו ידוע ממקורות אחרים.